

ЦІЛІ СТВОРЕННЯ ГУУАМ

Ця праця має на меті проаналізувати особливості створення та функціонування регіональних міжнародних утворень у геополітично важливих регіонах. Зважаючи на значний економічний інтерес України у євразійському мості, прикладом такого утворення буде ГУУАМ.

Кінець 20 століття ознаменувався змінами у політико-економічній структурі Європи, що призвело до виникнення низки субрегіональних структур від Балтійського до Чорного морів, які сприяли демонтажу «залізної завіси». У такі структури об'єднуються здебільшого країни з приблизно однаковим посткомуністичним станом економіки для подальшої інтеграції в Європейську співдружність.

ГУУАМ є прикладом регіональної економічної інтеграції, що відбулася на території колишнього Радянського Союзу і об'єднує Грузію, Україну, Узбекистан, Азербайджан та Молдову. Поки що про ГУУАМ можна говорити тільки як про напівзалежну структуру міжнародної політики, тому ми розглянемо різнобічні цілі, які вбачають в організації її учасники, а також інші зацікавлені сторони.

Можна виділити такі групи суб'єктів, які мають свої інтереси в ГУУАМ:

1. НАТО і ЄС.
2. Кожна країна ГУУАМ окремо, яка переслідує свої власні неколективні інтереси в організації.
3. ГУУАМ як міжнародна організація.

Ми не випадково розташовуємо ці групи в такому порядку. Якщо вдатися до логічного та історичного аналізу, стає зрозумілим, що організація створювалася під контролем великих геополітичних утворень (насамперед НАТО та ЄС) і є залежною від їх впливу. Такі світові гегемони здійснюють постійний контроль за змістом документації, яка приймається в рамках організації; вони не тільки надиктували офіційні цілі об'єднання своїми принципами та визначальними поняттями, а й виробили власну стратегічну цільову політику щодо ГУУАМ. Радикальні науковці навіть стверджують, що міжнародне регіональне співробітництво сьогодні є лише переважно чийось добре організованим планом. У такому світлі можна розглядати і ГУУАМ.

Наступною категорією, яку ми розглянемо, будуть окремі цілі кожної із учасниць об'єднання, яких вони намагатимуться досягти через систему функціонування ГУУАМ.

І, нарешті, найважливіша категорія — власне цілі ГУУАМ як єдиної організації. Причому тут по-

трібно звернути увагу як на офіційно задекларовані, так і на ширші та більш далекоглядні цілі, які можуть стати стратегічними для об'єднання в найближчому майбутньому.

Чорноморський регіон, його геополітичний статус та події, що тут відбуваються, мають неабияке значення для долі європейських народів. В ситуації, коли домінуючі тут сили перестають блокувати шляхи з Європи на Схід, регіон, замість того, щоб бути бар'єром, виконує функції моста. Внаслідок цього втрачається значення інших, обхідних шляхів, переважно морських. Надзвичайну геостратегічну важливість регіону визначає також такий чинник, як величезні поклади нафти та газу. Саме тому нині почалася активна діяльність потужних міжнародних нафтових і фінансово-промислових компаній у регіоні з одночасним формуванням нових політичних союзів, альянсів і зміною в балансі сил. Переміщення південного флангу НАТО з Середземного до Чорного моря стає дедалі очевиднішим.

Відповідно ГУУАМ — це структура, яка від початку створення була задумана як така, що органічно пов'язана з Європою. Про це свідчить хоча б те, що всі проекти, які реалізуються організацією, курируються європейськими структурами. Це, наприклад, Партнерство заради миру (НАТО), ТРАСЕКА, Шовковий шлях — 2000 (ЄС) тощо. За допомогою цих програм здійснюється підтримка власних інтересів у регіоні.

НАТО прагне насамперед заповнити вакуум безпеки на кордонах з Росією. Відповідно, основний наголос у співпраці ставиться на військовій сфері. Зокрема, у 2000 році Конгрес передбачив щорічне фінансування на військові цілі для ГУУАМ [1].

Для ЄС ГУУАМ є економічно вигідним проектом. Це найзручніший шлях транспортування енергоносіїв і товарів з Азії. Для реалізації ідеї відновлення Шовкового шляху ЄС запровадило програму ТРАСЕКА, у якій ГУУАМ є геополітично необхідним об'єднанням. Через територію України, зокрема, історично проходили важливі торговельні маршрути (Шлях із варяг у греки, Великий шов-

ковий шлях). В час їх активної експлуатації спостерігався значний розвиток держави. За результатами досліджень англійського інституту «Рендел» Україні за коефіцієнтом транзитності належить перше місце в Європі [2]. Використання території ГУУАМ дає можливість більше ніж удвічі скоротити довжину шляху транспортування нафти з регіону Близького Сходу в Європу. А прибуток від транзиту енергоносіїв дасть змогу учасникам об'єднання компенсувати витрати на їх імпорт та вирішити власні економічні проблеми. Врешті-решт, ЄС просто планує сконструювати транспортні лінії, особливо нафтопроводи, минаючи Росію. Адже своєю нестабільною політикою Російська Федерація створює загрозу зномалізованому економічному функціонуванню. В той же час кожен учасник ГУУАМ об'єктивно відчуває потребу інтенсифікувати західний вектор своєї зовнішньої політики.

Розпад Радянського Союзу і процес суверенізації нових держав пострадянського простору радикально змінив їх політичну орієнтацію в геополітичній системі координат, а відповідно і внутрішню мотивацію на пріоритети економічні, які замінили ідеологічні цінності. Зважаючи на жорстку позицію Росії в міжнародній політиці, усвідомлюючи, що за СНД уже немає майбутнього, займаючи географічно вигідну, а з іншого боку, геополітично невигідну буферну позицію, кожна країна ГУУАМ має інтерес у тому, щоб перебувати та функціонувати в межах простору єдиної Європи. Таке позиціонування позбавляє цілої низки незручностей, які відчувають нині на собі країни-учасниці: уникнення антидемпінгових процесів, отримання кредитів на вигідних умовах тощо. Наголошуємо, що тут не йдеться про інтеграцію (це питання вкрай дискусійне), а саме про перебування в Європі не тільки географічно, а й геополітично. Адже якщо інтегрування в Європу — питання насамперед політичне (воно вимагає значних політичних поступок та виконання безлічі умов), то перебування в Європі — питання головним чином економічне. «Проблема відносин між Україною та ЄС не полягає в тому, чи є Україна складовою Європи. Важливішим є питання про те, чи має вона не в надто далекому майбутньому шанси стати поважним членом європейської спільноти», — слушно зауважила президент Фонду «Європа XXI» Інна Підлуська [3].

Для досягнення цієї мети кожна держава має бути реально перспективною та демонструвати свої можливості саме економічними показниками. ГУУАМ є тією ланкою, що має потенціал, щоб зміцнити та урізноманітнити економічні можливості країн-учасниць. Ця структура при правильній організації виконає два найважливіших завдання:

- Зміцнить економічну та політичну незалежність держав від Росії.

- Поліпшить їх реальні економічні показники.

Перспективи розвитку ГУУАМ пов'язані з багатьма труднощами. Це, насамперед, інтеграція на регіональній основі із яскраво вираженим географічним об'єднуючим чинником — транзитною смугою. Тут очевидні майже всі дезінтеграційні чинники: політична нестабільність країн-учасниць, нерозвинута економічна інфраструктура, конфлікти всередині кожної із країн. Проте дезорганізаційні чинники стали об'єднуючими для країн організації.

Для кожної країни ГУУАМ є об'єднанням взаємопорятунку. Спільна проблема організації — у слабкості та вразливості його учасників. Дезінтегровані зі спільного простору СРСР, ці країни мають запущену, проте реальну для реабілітації систему спеціалізації країн. Кожна зокрема, але керована спільним органом об'єднання, держава зможе вирішити власні нагальні проблеми. Не менш важливим є те, що ГУУАМ — це угруповання рівноправних країн, які шукають справжніх, надійних партнерів і союзників.

Сконцентрувавши всі можливості ГУУАМ, країни-учасниці реально будуть здатні вирішити питання економічної, енергетичної безпеки, залагодити внутрішньополітичні та релігійні конфлікти, які завдають безпосередньої шкоди економіці, зміцнити суверенітет, унезалежитися від політики Росії, посилити західний вектор своєї зовнішньої політики, стати рівноправними партнерами міжнародної політики.

Не має сумніву, що всі учасники ГУУАМ вважають об'єднання тимчасовим, яке на певному етапі має вичерпати само себе. Логічним моментом ропаду ГУУАМ має стати той момент, коли кожен його учасник стане повноправною економічно зміцненою частиною Європи.

З іншого боку, як вважає політолог Р. М. Павленко, якщо протягом найближчих п'яти років відносини між ЄС та Центральною-Східною Європою кардинально не зміняться в бік тіснішої співпраці, можна прогнозувати, що останні будуть змушені інтенсифікувати взаємні зв'язки задля забезпечення конкурентоздатності власної економіки [4].

Офіційні цілі організації були вперше закріплені у Страсбурзькому комюніке 1997 р. У Нью-Йоркському меморандумі 2000 р. та Ялтинській хартії 2001 р. ці загальні положення були значно розширені і зведені до таких пунктів:

1. Економічні цілі. Спільні економічні інтереси держав ГУУАМ найбільше сконцентровані навколо двох питань: транспортування прикаспійських енергоносіїв та прокладання нових транзитних маршрутів через Кавказький регіон. Цілями на перспективу є інвестиційна діяльність між країнами ГУУАМ та створення спільного економічного простору.

2. Підтримання безпеки та стабільності в регіоні. Три види безпеки мають для країн ГУУАМ вирішальне значення: економічна, політична, енергетична. В межах цього питання мають також вирішуватися питання міжнародної злочинності, врегулювання внутрішніх конфліктів та боротьба із сепаратизмом.

3. Військове співробітництво. Перед кожною з країн ГУУАМ стоять труднощі, що багато в чому мають спільне джерело походження (Абхазія, Крим, Карабах, Придністров'я). Сюди входять створення багатостороннього миротворчого батальйону, посилення миротворчої діяльності та врегулювання міжетнічних конфліктів.

4. Міжнародне співробітництво. Формування системи політичних консультацій і координації зусиль у вирішенні спільних геополітичних проблем; політична взаємодія в міжнародних організаціях — ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС [5].

У даному випадку в нас немає підстав говорити про відмінність важливих для ГУУАМ цілей від тих, що задекларовані. Вони правильно поставлені, бо в найкращий спосіб здатні забезпечити ефективне функціонування організації за повного використання її потенціалу. Проте в цих цілях потрібно

розставити власні національні наголоси, запровадити свої програми розвитку та забезпечити їх ефективне виконання. Інакше ГУУАМ має перспективу зникнути з міжнародної арени так само непомітно, як і з'явилося.

Ця праця торкається ширшої проблеми, ніж просто створення ГУУАМ. Ідеться про проблеми заснування та існування міжнародних регіональних організацій, їх самовизначення та позиціонування й віднаходження своєї ніші на міжнародній арені. Адже об'єктивно реальністю є те, що більшість із них неофіційно створюються та контролюються лідируючими міжнародними організаціями. Саме існування такої курированої регіональної організації у геополітично важливих регіонах свідчить про контрольованість регіону певною силою. Проте такі обставини не повинні означати, що країни-учасниці й саме об'єднання повинне перебувати на статусі об'єкта міжнародних відносин. Його офіційно задекларовані цілі можуть стати потужним системоорганізуючим чинником для того, щоб нове об'єднання було здатне заявити про себе як про впливову політичну силу в одному з ключових геополітичних центрів планети.

1. Конопльов С, Мороні Дж. Західна підтримка ГУУАМ у «сірій зоні» європейської безпеки // uceps.com.ua.
2. Жангожа Р., Кузьменко В. Транспортно-комунікаційні коридори в Україні і перспективи міжнародного співробітництва // www.niurr.gov.ua/ru/conference/economy/corridor_ru.html
3. Підлуська І. Україна — ЄС: такс непросте стратегічне партнерство // www.icr.kiev.ua

4. Павленко Р. Шляхи оптимізації урядування в Україні в умовах сучасної гсоекономічної ситуації // [1 ip.ai.ua/1 ip/p/400.html](http://1.ip.ai.ua/1/ip/p/400.html)
5. Информационно-аналитический бюллетень Института стран СНГ «Что такое ГУУАМ: официальные документы и критика» // www.zatulin.ru

Revyuk Y. M.

AIMS OF GUUAM ESTABLISHMENT

The work aims at analyzing special characteristics of regional international institutions establishment and functioning in geopolitically essential regions. Taking into consideration Ukraine's interest in the Eurasian bridge, GUUAM will be put forward as an example.